

ผลของการกล่อมเกลากฎทางการเมืองของประชาชนไทย: ความโน้มเอียงทางการเมือง และวัฒนธรรมทางการเมือง

Results of Political Socialization of the Thais: Political Orientations and Political Cultures

ดร.ไพบูลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความโน้มเอียงทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนไทย ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ (1,253 คน คิดเป็นร้อยละ 62.7) มีคะแนนรวมความโน้มเอียงทางการเมืองทั้งสามประการอย่างถูกต้องและเหมาะสมในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาที่ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดก็สามารถจำแนกได้เป็น มีความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้เพียงเล็กน้อย (1.1385 คะแนน จากคะแนนเต็ม 4.0000) แต่กลับมีระดับความรู้สึกผูกพันและการประเมินคุณค่าที่มากกว่า (2.5415 และ 2.2620 ตามลำดับ) นอกจากนี้ ยังพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในพื้นที่เทศบาลและพื้นที่ อบต. ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทางตรงกันข้าม ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในแต่ละภูมิภาค พบว่า มีภูมิภาคที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 7 คู่ ได้แก่ 1) ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ภาคเหนือและภาคกลาง 3) ภาคเหนือและภาคใต้ 4) ภาคเหนือและ กทม. 5) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง 6) ภาคกลางและภาคใต้ และ 7) ภาคกลางและ กทม. และในประการสุดท้ายได้ค้นพบว่า ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.9 - 81.2) มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม

คำสำคัญ

การกล่อมเกลากฎทางการเมือง ความโน้มเอียงทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง ประชาชนไทย

Abstract

The objectives of this research were to study political orientations and political cultures of the Thais. The findings of this study were as followed. Most of the Thais (1,253 people or 62.7 percent) had the sum score of three types of political orientation in the correct or appropriate way on the middle level. As specify on the average scores of the total sample, they could be divided into having the cognitive orientation on a low score (1.1385 from 4.0000) but having more scores on the affective orientation and the evaluative orientation (2.5415 and 2.2620 in order). Moreover, the average scores of the political orientation of the Thais between living in the municipal area and living in the Tambon administrative

*อาจารย์ประจำสำนักวิชาพื้นฐาน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ จังหวัดชุมพร
E-mail: kpphaibo@kmitl.ac.th

organization area were not statistical significantly different on the level of .05. On the other hand, for the average scores of the political orientation of the Thais compared with living in each of the regions, there were the seven couples of region that had the statistical significant difference on the level of .05. They were the regions between 1) the north and the north-eastern, 2) the north and the middle, 3) the north and the south, 4) the north and Bangkok, 5) the north-eastern and the middle, 6) the middle and the south, and 7) the middle and Bangkok. Finally, most of the Thais (71.9 - 81.2 percent) had the participant political culture.

Keywords

Political Socialization, Political Orientations, Political Culture, The Thais

บทนำ

การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย นับตั้งแต่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ดูเหมือนกับว่าจะเป็นประชาธิปไตยแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น (ไพฑูลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์, 2553, 356-357) ปัญหาที่สำคัญของระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย สามารถไล่เรียงได้ตามลำดับ โดยเริ่มจากระบบการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย หรือระบบการเมืองแบบรัฐราชการ (The Bureaucratic Polity) ตามที่ Riggs (1966) ได้เรียกปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทย ภายหลังจากก้าวเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแต่เพียงในนามเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว อำนาจอธิปไตยเปลี่ยนมือจากพระมหากษัตริย์ไปอยู่ที่ชนชั้นนำทางการเมืองซึ่งเป็นกลไกของรัฐฝ่ายความมั่นคง จนนำไปสู่เหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองในปี พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2519 ที่ Huntington (1968) เรียกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสองเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองนี้ว่า ความผุ่ร้อนทางการเมือง (Political Decay)

ในเวลาต่อมา ก็ก้าวเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ที่เป็นการประนีประนอมกันระหว่างฝ่ายเผด็จการกับพลังประชาธิปไตยของประชาชน ซึ่งหนทางที่น่าเสียดายถัดมา ได้นำไปสู่ระบบการเมืองแบบธนาธิปไตย (Plutocracy) อันเป็นการเกลี้ยหุนส่วนกันเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง ดังเช่นที่ เกษียร เตชะพีระ (2537, 82-87) เรียกรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับนักธุรกิจ ที่ร่วมมือกันแสวงหาผลประโยชน์แบบสมคบคิดกัน เช่นนี้ว่า พันธมิตรรัฐราชการ-ทุนอภิสิทธิ์ ปรากฏการณ์ของประชาธิปไตยแบบไทยในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ ที่ฝ่ายรัฐราชการเริ่มอ่อนกำลังลง ในขณะที่ฝ่ายทุนอภิสิทธิ์เริ่มเข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดแล้ว ได้ตัดสินใจที่จะลงเป็นตัวแสดง (Actors) ในทางการเมืองเสียเอง อันสามารถเรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ ได้ว่าเป็นธุรกิจการเมือง ดังที่มูมองของ Arghiros (2001) ได้วิเคราะห์และสรุปไว้อย่างชัดเจนว่า การเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ยังเต็มไปด้วยการใช้เงินซื้อเสียง การข่มขู่คุกคาม การใช้เล่ห์เพทุบาย ที่ยังคงมีอยู่อย่างมากมายในระบบการเมือง เช่นเดียวกันกับในอดีตที่ผ่านมา

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ย่อมจะเห็นได้ว่า ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย มิได้เป็นไปตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างเป็นระเบียบและอย่างเป็นระบบ แต่กลับมีปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย อันส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการพัฒนาทางการเมืองของไทยขึ้น

อันเห็นได้จากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ว่า ได้มีความพยายามในหลายครั้งหลายครากับกิจกรรมซึ่งถูกเรียกว่า “การปฏิรูปการเมือง” เพื่อใช้แก้ไขปัญหาดังกล่าว

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้การพัฒนาระบบประชาธิปไตยในสังคมการเมืองไทยไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น หรือไม่มีการพัฒนาทางการเมืองที่เป็นไปตามตัวแบบในอุดมคติของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังเช่นที่ปรากฏในประเทศตะวันตกต้นแบบที่พัฒนาแล้ว ก็คือ การที่ประชาชนภายในสังคมการเมืองไทย มีวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หรืออาจกล่าวได้ว่าประชาชนไทยมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่ไม่สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังเช่นที่ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555, 18-19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าวนี้ไว้อย่างตรงประเด็นที่ว่า ในระบอบประชาธิปไตยคนเป็นสิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าระบบ โดยที่ปัจจัยของความสำเร็จของประชาธิปไตยนั้น เป็นเรื่องของระบบที่ดีประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น แต่อีก 50 เปอร์เซ็นต์หรืออาจจะมากกว่านั้น ล้วนเป็นเรื่องของคนทั้งสิ้น

แม้ว่าจะได้มีการแสวงหาความพยายามและการดำเนินการด้านการปฏิรูปการเมืองมาหลายครั้งแล้วก็ตาม แต่การปฏิรูปการเมืองเกือบจะทั้งหมดที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงการปฏิรูปที่โครงสร้างและสถาบันทางการเมือง แต่เพียงด้านเดียวเท่านั้น ส่วนการปฏิรูปทางด้านแบบแผนของการดำเนินชีวิตทางการเมืองในส่วนของสมาชิกที่อยู่ภายในสังคมการเมืองไทยกลับมีน้อยมาก ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแต่เพียงด้านเดียวเช่นนี้ ไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยขึ้นในสังคมการเมืองไทยอย่างประสบความสำเร็จได้เลย ดังเช่นที่ Almond & Verba (1965, 3) ได้เคยกล่าวไว้ว่า ในการพัฒนารูปแบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การมีเพียงแค่สถาบันทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการ อาทิ การให้ประชาชนมีสิทธิการเลือกตั้ง การมีพรรคการเมือง การมีสถาบันนิติบัญญัติที่ได้มาจากการเลือกตั้ง ฯลฯ แต่เพียงเท่านั้น ยังถือว่าไม่เพียงพอ แต่ที่สำคัญมากไปกว่านั้น ก็คือ สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนจะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบการเมืองชนิดนี้ด้วย

วัฒนธรรมทางการเมืองภายในสังคมการเมืองจะมีคุณลักษณะเป็นเช่นใด ก็ย่อมเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กันทางการเมืองของบุคคลต่างๆ ภายในสังคมการเมืองนั้น เพราะสิ่งนี้คือ ระบบแห่งแบบแผนของความคิด ความเชื่อ หรือความรู้สึกของสมาชิกในสังคมการเมืองทางด้านปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองและสถาบันทางการเมือง (The System of Beliefs about Patterns of Political Interaction and Political Institution) ซึ่งรวมความได้ว่า คือ ตัวตนทางการเมือง (Political Self) หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตทางการเมืองของบุคคล โดยที่ Almond & Verba (1965, 13-15) ได้จำแนกความโน้มเอียงทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้ (Cognitive Orientation) ความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้สึกผูกพัน (Affective Orientation) และความโน้มเอียงทางการเมืองด้านการประเมินคุณค่า (Evaluative Orientation) อย่างไรก็ตาม การที่บุคคลหรือสมาชิกของสังคมการเมืองจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นอย่างไรนั้น ก็ย่อมที่จะเกี่ยวข้องกับเหตุ คือ การกล่อมเกลางานทางการเมือง (Political Socialization) โดยตรง เพราะสิ่งดังกล่าวนี้ จะเป็นการบำรุงรักษา (Maintaining the Political Culture) การแปลงรูปแบบ (Transforming the Political Culture) และการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง (Creating the Political Culture) ขึ้นมาใหม่ (Dawson & Prewitt, 1969, 25-36) นั่นเอง

ในกรณีของสังคมการเมืองไทยนั้น ปัญหาหลักของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยไทยในปัจจุบันนี้ที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แม้ว่าจะได้มีความพยายามในการปฏิรูปทางการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหานี้มาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ตาม คำตอบของปัญหานี้ คงจะอยู่ที่วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย ยังมิได้สอดคล้องกับการปกครองในระบบนี้อย่างถูกต้องและเหมาะสมหรือเท่าที่ควร ดังเช่นที่ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555, 15) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ที่เราล้มเหลวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย เพราะเราไม่มีความสามารถในการปกครองในระบบประชาธิปไตยนั่นเอง ซึ่งสาเหตุหลักนั้น ก็น่าจะมาจากกระบวนการกล่อมเกลากองการเมืองของประชาชนไทย ยังไม่สามารถทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับการปกครองในระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้นมาได้ ดังเช่นที่ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุดดีพันธ์ (2526, 4) ได้เคยวิเคราะห์ไว้อย่างชัดเจนว่า สำหรับประเทศไทยนั้น ปัญหาหลักในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทย ก็ไม่ได้แตกต่างจากปัญหาของประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ เท่าไรนัก กล่าวคือ นอกจากจะมีปัญหาในด้านโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองแล้ว ยังมีอุปสรรคในด้านวัฒนธรรมทางการเมืองและกระบวนการของการกล่อมเกลากองการเมือง ร่วมอยู่ด้วย

ด้วยความสำคัญของปัญหาอันเป็นอุปสรรคของการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย ดังที่ได้กล่าวถึงไว้ข้างต้น ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ จึงจะเป็นการศึกษาถึงผลของการกล่อมเกลากองการเมืองของประชาชนไทย เพื่อใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ (Empirical) ในประการที่ว่า สาเหตุประการหนึ่งของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในประเทศไทยที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ก็คือ นอกจากการพัฒนาจะมีปัญหาในด้านโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองการปกครองของไทย อันหมายถึงการพัฒนาด้านระบบแล้ว ยังอาจมีอุปสรรคในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง อันหมายถึงการพัฒนาด้านคนที่อาศัยอยู่กับระบบดังกล่าว ซึ่งเป็นผลโดยตรงมาจากการกล่อมเกลากองการเมืองของประชาชนไทยอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อสร้างความกระจ่างขององค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวนี้ อันจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองในสังคมการเมืองไทย ต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ไว้ว่า เพื่อศึกษาความโน้มเอียงทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนไทย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกำหนดรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร (N) ที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนไทย จำนวน 67,070,000 คน กลุ่มตัวอย่าง (n) ได้จากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster or Area Sampling) แบ่งออกเป็นรายภาค 5 กลุ่มตามแนวทางการจำแนกของสำนักงานสถิติแห่งชาติ คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และ กทม. โดยในแต่ละกลุ่มมีขนาดของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 400 คน ตามวิธีการคำนวณของ Yamane (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ดังนั้น จึงมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด 2,000 คน ในแต่ละภาคได้ใช้วิธีการสุ่มตัวแทนขึ้นมาด้วยวิธีการจับฉลากกลุ่มละ 2 จังหวัด (ยกเว้น กทม.) จากนั้น ในระดับจังหวัดได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 200 คน ซึ่งแบ่งออกเป็นเขตเมือง (เทศบาล) จำนวน 100 คน และเขตชนบท (อบต.) จำนวน 100 คน อนึ่งสำหรับการสำรวจในระดับจังหวัดนี้ ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างชนิดการสุ่มโดยบังเอิญ (Accidental Sampling)

เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจการกล่อมเกลากอง

ทางการเมืองของประชาชนไทย ซึ่งได้รับการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน จากนั้นจึงได้นำไปทดลองใช้ (Try out) ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจทางด้านภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ ซึ่งคำนวณจากค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) เท่ากับ .847 ซึ่งหมายความว่า มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับ “เชื่อถือได้สูง”

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยอีก 4 คน ได้ร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชาชนไทย ในจังหวัดเชียงใหม่ กำแพงเพชร ขอนแก่น อุบลราชธานี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี สงขลา และ กทม. ในระหว่างวันที่ 9 กรกฎาคม ถึงวันที่ 10 สิงหาคม 2554

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการหาค่าทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ได้แก่ Frequency, Percentage, Average, Standard Deviation, t-Test (Independent) และ One-way ANOVA Test

ผลการวิจัย

เมื่อวิเคราะห์ผลของการกล่อมเกลາทางการเมืองของประชาชนไทยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ความนิยมเชิงทางการเมืองทั้ง 3 ประเภท จากประเด็นคำถามเกี่ยวกับระบบการเมือง กระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมือง และบทบาทต่างๆ ของบุคคลในระบบการเมือง รวมจำนวน 12 ข้อ (ความนิยมเชิงทางการเมืองประเภทละ 4 ข้อ) พบว่า ประชาชนไทยมีความนิยมเชิงทางการเมืองด้านความรู้สึกผูกพัน ในระดับคะแนนที่มากที่สุด ในขณะที่ด้านการประเมินคุณค่าและด้านความรู้ มีระดับคะแนนรองลงมาตามลำดับ ซึ่งมีข้อที่น่าสังเกตได้ว่า แม้ประชาชนไทยจะมีความรู้เพียงเล็กน้อย (1.1385 จากคะแนนเต็ม 4.0000) แต่กลับมีระดับความรู้สึกผูกพันและการประเมินคุณค่าที่มากกว่าได้ (2.5415 และ 2.2620 ตามลำดับ) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

คะแนนความนิยมเชิงทางการเมือง ด้านความรู้ ด้านความรู้สึกผูกพัน และด้านการประเมินคุณค่าของประชาชนไทยในภาพรวมทั้งประเทศ

คะแนนที่ได้รับ จำนวน (คิดเป็นร้อยละ)	ความนิยมเชิงทางการเมือง		
	ด้านความรู้	ด้านความรู้สึกผูกพัน	ด้านการประเมินคุณค่า
0 คะแนน	335 (16.7)	96 (4.8)	144 (7.2)
1 คะแนน	1,177 (58.9)	313 (15.7)	347 (17.4)
2 คะแนน	383 (19.1)	523 (26.1)	597 (29.9)
3 คะแนน	86 (4.3)	548 (27.4)	665 (33.2)
4 คะแนน	19 (1.0)	520 (26.0)	247 (12.3)
รวม	2,000 (100.0)	2,000 (100.0)	2,000 (100.0)
ค่าเฉลี่ย	1.1385	2.5415	2.2620
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	0.7731	1.1705	1.1045

จากนั้น เมื่อพิจารณาโดยรวมคะแนนความโน้มเอียงทางการเมืองทั้ง 3 ด้านเข้าด้วยกันก็พบว่า ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ จำนวน 1,253 คน คิดเป็นร้อยละ 62.7 มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง (5-8 คะแนน) และในส่วนที่เหลือมีคะแนนอยู่ในระดับต่ำ (0-4 คะแนน) จำนวน 505 คน คิดเป็นร้อยละ 25.2 และมีคะแนนอยู่ในระดับสูง (9-12 คะแนน) จำนวน 242 คน คิดเป็นร้อยละ 12.1 ตามลำดับ

ประการต่อมา เมื่อจำแนกความโน้มเอียงทางการเมืองตามลักษณะของพื้นที่ คือ ในเขตเมือง (เทศบาล) และในเขตชนบท (อบต.) ก็ได้ข้อค้นพบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับข้างต้น กล่าวคือ ประชาชนไทยมีความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้สึกผูกพันเป็นอันดับที่หนึ่ง ด้านการประเมินคุณค่ารองลงมา และด้านความรู้ต่ำที่สุด นอกจากนี้ ยังเป็นที่น่าสังเกตได้ว่า ความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในเขตเมืองและเขตชนบท มีระดับที่ใกล้เคียงกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

ความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้ ด้านความรู้สึกผูกพัน และด้านการประเมินคุณค่าของประชาชนไทย จำแนกตามลักษณะของพื้นที่

คะแนนที่ได้รับ จำนวน (คิดเป็นร้อยละ)	ความโน้มเอียงทางการเมือง					
	ด้านความรู้		ด้านความรู้สึกผูกพัน		ด้านการประเมินคุณค่า	
	เทศบาล	อบต.	เทศบาล	อบต.	เทศบาล	อบต.
0 คะแนน	137 (17.1)	125 (15.6)	48 (6.0)	39 (4.9)	61 (7.6)	50 (6.3)
1 คะแนน	477 (59.6)	480 (60.0)	135 (16.9)	132 (16.5)	142 (17.8)	135 (16.9)
2 คะแนน	147 (18.4)	156 (19.5)	226 (28.3)	217 (27.1)	206 (25.8)	282 (35.3)
3 คะแนน	32 (4.0)	34 (4.3)	179 (22.4)	250 (31.3)	285 (35.6)	242 (30.3)
4 คะแนน	7 (0.9)	5 (0.6)	212 (26.5)	162 (20.3)	106 (13.3)	91 (11.4)
รวม	800 (100.0)	800 (100.0)	800 (100.0)	800 (100.0)	800 (100.0)	800 (100.0)
ค่าเฉลี่ย	1.1188	1.1425	2.4650	2.4550	2.2913	2.2363
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	0.7618	0.7469	1.2157	1.1300	1.1338	1.0591

เมื่อทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในแต่ละกลุ่ม (Independent Sample t-Test) โดยพิจารณาค่า Sig. ที่ได้จากการทดสอบความแปรปรวนตามวิธีการของเลวิน (Levene's Test for Equality of Variances) พบว่า ค่า Sig. < .05 จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ทดสอบความแปรปรวน คือ ปฏิเสธ H_0 และยอมรับ H_1 นั่นคือ ความแปรปรวนของทั้ง 2 กลุ่ม มีค่าแตกต่างกัน (ไม่เท่ากัน) (ยูทธ ไกยวรรณ, 2553, 224-229) จึงพิจารณาค่า t ในกรณีที่ Equal Variance not Assumed จากการทดสอบค่า t แบบ 2 ทาง ได้ค่า .707 ซึ่งมากกว่าค่า α ที่กำหนด คือ .05 ดังนั้น จึงปฏิเสธ H_0 และยอมรับ H_1 นั่นคือค่าเฉลี่ยคะแนนรวมความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในแต่ละกลุ่ม คือ พื้นที่เมือง (เทศบาล) และพื้นที่ชนบท (อบต.) ไม่แตกต่างกัน (หรือเท่ากัน) ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ดังตารางที่ 3

ต่อมา เมื่อพิจารณาจำแนกความโน้มเอียงทางการเมืองตามภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และ กทม. พบว่า ประชาชนไทยในทั้ง 5 ภูมิภาค ยังคงมีความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้สึกผูกพันเป็นอันดับที่หนึ่ง ด้านการประเมินคุณค่ารองลงมา และด้านความรู้ที่ต่ำที่สุด อย่างสอดคล้องกันทั้ง 5 ภูมิภาค ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 3

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในแต่ละกลุ่ม จำแนกตามลักษณะของพื้นที่

การทดสอบค่าเฉลี่ย	การทดสอบความแปรปรวนตามวิธีการของเลวิน		การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย			
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
ความโน้มเอียงทางการเมือง	7.837	.005	.377	1582.85	.707	.04125

ตารางที่ 4

ความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้ ด้านความรู้สึกผูกพัน และด้านการประเมินคุณค่า จำแนกตามภูมิภาค

คะแนนจำนวน (ร้อยละ)	ความโน้มเอียงทางการเมือง														
	ด้านความรู้					ด้านความรู้สึกผูกพัน					ด้านการประเมินคุณค่า				
	ภาคเหนือ	ภาค ต / น	ภาคกลาง	ภาคใต้	กทม.	ภาคเหนือ	ภาค ต / น	ภาคกลาง	ภาคใต้	กทม.	ภาคเหนือ	ภาค ต / น	ภาคกลาง	ภาคใต้	กทม.
0 คะแนน	73 (18.3)	38 (9.5)	101 (25.2)	50 (12.5)	73 (18.2)	39 (9.8)	10 (2.5)	30 (7.5)	8 (2.0)	9 (2.2)	27 (6.8)	20 (5.0)	41 (10.2)	23 (5.8)	33 (8.2)
1 คะแนน	242 (60.5)	257 (64.3)	235 (58.8)	223 (55.7)	220 (55.0)	69 (17.2)	48 (12.0)	110 (27.5)	40 (10.0)	46 (11.5)	69 (17.2)	53 (13.2)	99 (24.8)	56 (14.0)	70 (17.5)
2 คะแนน	65 (16.3)	81 (20.2)	55 (13.8)	102 (25.5)	80 (20.0)	107 (26.8)	118 (29.5)	122 (30.5)	96 (24.0)	80 (20.0)	132 (33.0)	120 (30.0)	111 (27.8)	125 (31.2)	109 (27.3)
3 คะแนน	16 (4.0)	22 (5.5)	9 (2.2)	19 (4.8)	20 (5.0)	105 (26.2)	114 (28.5)	76 (19.0)	134 (33.5)	119 (29.8)	131 (32.8)	148 (37.0)	117 (29.2)	131 (32.8)	138 (34.5)
4 คะแนน	4 (1.0)	2 (0.5)	0 (-)	6 (1.5)	7 (1.8)	80 (20.0)	110 (27.5)	62 (15.5)	122 (30.5)	146 (36.5)	41 (10.2)	59 (14.8)	32 (8.0)	65 (16.2)	50 (12.5)
รวม	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)	400 (100.0)
ค่าเฉลี่ย	1.0900	1.2325	0.9300	1.2700	1.1700	2.2950	2.6650	2.0750	2.8050	2.8675	2.2250	2.4325	2.0000	2.3975	2.2550
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	0.7671	0.7140	0.6901	0.7960	0.8443	1.2417	1.0797	1.1759	1.0439	1.1014	1.0641	1.0527	1.1284	1.0920	1.1350

ตารางที่ 5

การตรวจสอบความแปรปรวน (Test of Homogeneity) ของข้อมูลทั้ง 5 กลุ่ม (จำแนกตามภูมิภาค) ด้วยวิธีการของเลวิน (Levene's Test)

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1.608	4	1995	.170

ตารางที่ 6

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมความนิยมเชิงทางการเมืองของประชาชนไทยในแต่ละกลุ่ม จำแนกตามภูมิภาค

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	617.207	4	154.302	33.977	.000
Within Groups	9060.065	1995	4.541		
Total	9677.272	1999			

ประเด็นต่อมา เมื่อตรวจสอบความแปรปรวนของข้อมูลทั้ง 5 กลุ่ม คือ คะแนนรวมความนิยมเชิงทางการเมืองของประชาชนไทยในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และ กทม. เพื่อทดสอบความแปรปรวนว่าเท่ากันหรือไม่ ตามวิธีการของเลวิน (อ้างถึงใน ยุทธ ไกยวรรณ, 2553, 241-248 ; ยุทธ ไกยวรรณ, 2552, 90-95) โดยสมมติฐานที่กำหนดในการทดสอบความแปรปรวน คือ

H_0 : ความแปรปรวนของคะแนนรวมความนิยมเชิงทางการเมืองของประชาชนไทยทั้ง 5 กลุ่ม ไม่ต่างกัน (เท่ากัน)

H_a : ความแปรปรวนของคะแนนรวมความนิยมเชิงทางการเมืองของประชาชนไทยต่างกันอย่างน้อย 1 กลุ่ม

ซึ่งผลจากการตรวจสอบ พบว่า ค่า Sig. > .05 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐาน H_0 นั่นคือ ความแปรปรวนของคะแนนรวมความนิยมเชิงทางการเมืองของประชาชนไทยทั้ง 5 กลุ่มไม่ต่างกัน หรือมีความแปรปรวนเท่ากัน ดังตารางที่ 5

จากนั้น เมื่อทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมความนิยมเชิงทางการเมืองของประชาชนไทยในแต่ละกลุ่ม จำแนกตามภูมิภาค (การทดสอบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่ม ด้วย One-way ANOVA) ก็พบว่า ค่า Sig. < .05 นั่นแสดงว่า ยอมรับสมมติฐาน H_1 นั่นคือ มีค่าเฉลี่ยอย่างน้อย 1 กลุ่มที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่น (อ้างถึงใน ยุทธ ไกยวรรณ, 2553, 241-248 ; ยุทธ ไกยวรรณ, 2552, 90-95) จึงได้ทำการวิเคราะห์ด้วย Post Hoc ในคำสั่ง Bonferroni ต่อไป ดังตารางที่ 6

ผลจากการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า คู่ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 7 คู่ ได้แก่ 1) ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ภาคเหนือและภาคกลาง 3) ภาคเหนือและภาคใต้ 4) ภาคเหนือและ กทม. 5) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง 6) ภาคกลางและภาคใต้ และ 7) ภาคกลางและ กทม.

ประการต่อมา เมื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนไทย โดยแยกประเภทคำถามตามกิจกรรมทางการเมือง ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การเรียกร้องต่อระบบการเมือง และการให้ความสนับสนุนต่อระบบการเมือง ก็พบว่า ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.9 - 81.2) มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม และสัดส่วนที่รองลงมาได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ ตามลำดับ ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7

วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนไทย ในภาพรวมทั้งประเทศ

ประเภท ของวัฒนธรรมทางการเมือง จำนวน (คิดเป็นร้อยละ)	ประเภทคำถามกิจกรรมเรื่อง		
	การมีส่วนร่วมทางการเมือง	การเรียกร้องต่อระบบการเมือง	การให้ความสนับสนุน ต่อระบบการเมือง
วัฒนธรรมทางการเมือง แบบคับแคบ	182 (9.1)	135 (6.8)	152 (7.6)
วัฒนธรรมทางการเมือง แบบโพรฟ่า	345 (17.3)	280 (14.0)	187 (9.4)
วัฒนธรรมทางการเมือง แบบมีส่วนร่วม	1,437 (71.9)	1,551 (77.6)	1,623 (81.2)
รวม	1,964	1,966	1,962
ไม่ตอบ	36 (1.8)	34 (1.7)	38 (1.9)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการศึกษาที่พบว่า ผลของการกล่อมเกลாதทางการเมือง ได้ทำให้ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.7) เกิดตัวตนทางการเมือง โดยจำแนกตามหัวเรื่องต่างๆ คือ เรื่องระบบการเมือง กระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมือง และบทบาทต่างๆ ของบุคคลในระบบการเมือง ในระดับปานกลาง ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดุษณี สุทธิปริยาศรี และวรรณภา ปุณฺณโชติ (2540) ที่แม้ว่าจะได้ศึกษากับกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่พบว่า นิสิตนักศึกษาได้รับการปลูกฝังค่านิยมและวิถีชีวิตประชาธิปไตย ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน

ตัวอย่างของหลักฐานในเชิงประจักษ์ทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้ ก็เป็นไปตามความเห็นของ ทิพย์พาพร ตันติสุนทร (2555, 7-8) ที่ได้เคยกล่าววิจารณ์เกี่ยวกับตัวตนทางการเมืองของประชาชนไทยไว้อย่างชัดเจนว่า ประชาชนโดยทั่วไป ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงใดๆ ได้ ทำให้บทบาทของผู้นำ หรือผู้กุมอำนาจรัฐมีความสำคัญและเกิดการรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลมากขึ้น ในขณะที่ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555, 15) ได้เคยกล่าวสรุปในประเด็นเดียวกันนี้ไว้อย่างสุดซึ้งว่า ที่เราล้มเหลวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะเราไม่มีความสามารถในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นั่นเอง

อย่างไรก็ดี จากผลของการวิจัยในครั้งนี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวมระดับประเทศ พบว่า หากจำแนกความโน้มเอียงทางการเมืองออกเป็นแต่ละประเภทแล้ว ประชาชนไทยจะมีความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้สึกรู้สึกผูกพันในระดับคะแนนที่มากที่สุด ในขณะที่ด้านการประเมินคุณค่าและด้านความรู้ มีระดับคะแนนรองลงมาตามลำดับ (ตารางที่ 1) ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการศึกษาเมื่อจำแนกตามลักษณะของพื้นที่ ออกเป็นพื้นที่เทศบาล และพื้นที่ อบต. (ตารางที่ 2) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลของการศึกษาเมื่อจำแนกตามภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และ กทม. (ตารางที่ 4) อีกด้วย

การพิจารณาที่ลำดับของความโน้มเอียงทางการเมืองที่ค้นพบนี้ ดูเหมือนจะขัดแย้งกับแนวคิดของ Almond & Verba (1965, 13-15) ที่ได้นำเสนอไว้อย่างเป็นทางการเป็นลำดับว่า บุคคลจะต้องเกิดความโน้มเอียงด้านการรับรู้และเข้าใจก่อน (Cognitive) จากนั้นจึงพัฒนาเป็นความรู้สึกผูกพัน (Affective) และนำไปสู่การประเมินคุณค่าได้ (Evaluative) ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ เป็นการมุ่งไปที่การมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ทางการเมือง ปรากฎการณทางการเมือง สถาบันทางการเมือง ฯลฯ เพียงแค่กรณีใดกรณีหนึ่ง เพียงกรณีเดียวเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม การที่ผลของการวิจัยในครั้งนี้ ได้ค้นพบว่า ประชาชนไทยมีความโน้มเอียงทางการเมืองด้านความรู้สึกผูกพันในระดับคะแนนที่มากที่สุด และด้านการประเมินคุณค่ากับด้านความรู้ รองลงมาตามลำดับ ก็น่าจะเป็นด้วยเหตุที่ว่า เป็นการสอบวัดหรือประเมินจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองกับสิ่งต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นโดยรวมในหลากหลายกรณี มิใช่เพียงแค่หนึ่งเดียว อันเป็นการมองภาพของปรากฏการณ์คนละประเด็นกัน ดังนั้นผลของการศึกษาจึงได้เป็นเช่นนี้ อย่างไรก็ดี ลำดับของความโน้มเอียงทางการเมือง ก็จะต้องเกิดขึ้นตามที่ Gabriel Almond and Sidney Verba ได้นำเสนอไว้แล้วข้างต้นนี้

แต่หากพิจารณาในแง่มุมที่การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษา ข้อค้นพบดังกล่าว ก็สอดคล้องกับสิ่งที่ ไพบูลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์ (2548, 315-316) ได้เคยค้นพบว่า บุคคลอาจจะมียกระดับของทัศนคติทางการเมืองที่ถูกต้องหรือเหมาะสม ที่มากกว่าระดับของความรู้ก็เป็นได้ ซึ่งก็คล้ายคลึงกันกับผลการศึกษาของ สายทิพย์ สุดดีพันธ์ (2524) ที่พบว่า นักเรียนมัธยมในกรุงเทพมหานคร มีระดับความสนใจทางการเมืองที่ค่อนข้างต่ำ แต่กลับมียกระดับความรู้สึก (ทัศนคติ) มีประสิทธิภาพทางการเมืองที่ค่อนข้างสูง

นอกจากนั้น ผลการวิจัยของ กิตติ อมตชีวิน (2522) และผลการวิจัยของ สกนธ์ จันทักษ์ (2529) ยังได้กล่าวไว้สอดคล้องกันที่ว่า การถ่ายทอดการเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจสามารถทำได้ แต่ในทางตรงกันข้าม การถ่ายทอดการเรียนรู้ด้านทัศนคติ กลับไม่สามารถเปลี่ยนแปลงให้มีระดับที่เพิ่มขึ้นได้ หรืออย่างน้อยก็เกิดขึ้นได้ค่อนข้างยากกว่าด้านความรู้ ดังนั้น จึงเป็นอันสรุปได้ว่าตัวแปรความรู้ความเข้าใจกับทัศนคติที่ถูกต้องหรือเหมาะสม อาจจะไม่จำเป็นที่จะต้องไล่เรียงกันมาตามลำดับก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลอาจจะมีความรู้สึกผูกพัน (ทัศนคติ) ทางการเมืองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นอย่างดี แต่อาจจะมีความรู้เฉพาะอย่างจำกัดในเรื่องดังกล่าวนี้ก็ได้ อาทิ บุคคลมีทัศนคติที่ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม แต่อาจจะไม่มีความรู้ว่ารัฐสภาของประเทศไทยประกอบไปด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ก็เป็นได้ ต่อมา ในประเด็นเรื่องความแตกต่างกันของพื้นที่ คือ เทศบาลและ อบต. นั้น การวิจัยในครั้งนี้ได้พบว่า ไม่ว่าประชาชนไทยจะอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของเทศบาลหรือเขตพื้นที่ของ อบต. ก็ย่อมจะมีความโน้มเอียงทางการเมืองที่ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 3) คือ มีความโน้มเอียงทางการเมืองที่เท่ากันนั่นเอง

ประเด็นนี้ แม้ว่า เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538, 11) จะได้เคยพยายามยืนยันถึงความแตกต่างกันของเมืองและชนบท ที่จะมีผลกระทบต่อประชาธิปไตยในสังคมการเมืองไทย ดังที่ได้พยายามตั้งทฤษฎี (ข้อสรุปย่อย) ที่ว่า ปัญหามูลฐานของประชาธิปไตยไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา มีรากเหง้าทางเศรษฐกิจ สังคม อยู่ที่ความขัดแย้งระหว่างชาวไร่ชาวนาในชนบทกับชนชั้นกลางชาวเมือง กล่าวคือ ชาวไร่ชาวนาเป็นฐานเสียง และเป็นผู้ตั้งรัฐบาล โดยอาศัยคะแนนเสียงอันท่วมท้นของเขาในการเลือกตั้ง ในขณะที่ชนชั้นกลางเป็นฐานนโยบาย และมักจะเป็นผู้ล้มรัฐบาลโดยการวิพากษ์วิจารณ์และก่อกระแสกดดัน ประท้วง ขับไล่วรัฐบาล ดังนั้น สองพฤติกรรมของชาวชนบทและชนชั้นกลางชาวเมือง จึงเหมือนดังประหนึ่งมีสองนคราประชาธิปไตยที่ขัดแย้งกันอยู่

อย่างไรก็ดี การที่ผลของการวิจัยในครั้งนี้สรุปว่า ความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในพื้นที่เมือง และพื้นที่ชนบทไม่แตกต่างกัน ก็อาจจะเป็นด้วยเหตุที่ว่า การเก็บรวบรวมข้อมูลในเขตพื้นที่เมือง คือ เทศบาล เกือบจะทั้งหมดได้เลือกพื้นที่ของ “เทศบาลตำบล” ไว้ (ด้วยการสุ่มโดยอาศัยความสะดวก) ดังนั้น ความแตกต่างด้านความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในพื้นที่ของเทศบาลตำบล ก็อาจจะไม่แตกต่างไปกว่าประชาชนไทยในพื้นที่ของ อบต. ซึ่งมีระดับของการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ใกล้เคียงกัน ก็เป็นไปได้

ในขณะที่ ประเด็นเรื่องความแตกต่างกันของภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และ กทม. นั้น กลับพบว่า ในคู่ของพื้นที่บางภูมิภาค มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ตารางที่ 5 และตารางที่ 6)

ในประเด็นนี้ จากผลการศึกษาของ Milbrath & Goel (1977 อ้างถึงใน จุมพล นิมิพานิช, 2548, 87) ที่ได้พยายามศึกษาถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระดับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อันได้แก่ ระดับการศึกษา (สูง-น้อย) สถานะทางสังคมของอาชีพ (ชนชั้นกลาง-ผู้ใช้แรงงาน) เพศ อายุ สถานภาพการสมรส พื้นที่อยู่อาศัย (เขตเมือง-เขตชนบท) และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมหรือสมาคมต่างๆ ประกอบกับผลการศึกษาของ สุรวุฒิ บัดโรสง (2542) ที่ได้ค้นพบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะได้รับผลการถ่ายทอดทางการเมืองที่มากกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยน้อย รวมทั้งหากมีการสื่อสารทางการเมืองภายในครอบครัวสูง ก็จะได้รับผลของการถ่ายทอดทางการเมืองที่สูงกว่านักเรียนที่มีการสื่อสารทางการเมืองภายในครอบครัวน้อย รวมทั้งผลการศึกษาของ สายทิพย์ สุกติพันธ์ (2524) ที่ได้พยายามศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพศ อายุ สัมฤทธิผลทางการเรียน สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว กับตัวแปรความสนใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ตัวแปรสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองต่างๆ เหล่านี้ ก็น่าที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความแตกต่างกันของความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในแต่ละคู่อุภูมิภาคที่ค้นพบดังกล่าวนี้ ซึ่งคงต้องอาศัยการศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อนำมาตอบคำถามดังกล่าวนี้

และในประการสุดท้าย ที่พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (ร้อยละ 71.9 - 81.2) ในขณะที่ ยังคงมีประชาชนไทยอีกส่วนหนึ่ง ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ ในจำนวนที่รองลงมา ตามลำดับ (ตารางที่ 7)

จากข้อค้นพบดังกล่าวนี้ ก็เป็นไปตามความคิดเห็นของ Almond & Verba (1965) ที่เคยนำเสนอไว้ว่า ภายในระบบการเมืองหนึ่งๆ จะประกอบไปด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันไป โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นการผสมผสานกัน ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 ประเภท และไม่มีสังคมการเมืองแห่งใด ที่จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น นอกจากนี้ เมื่อสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป คือ มีการพัฒนาไปตามระยะเวลาแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ ก็จะต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบใหม่ที่จะเข้ามา โดยการผสมผสานที่เป็นสัดส่วนกันไป ซึ่งจะมีผลให้กลุ่มบุคคลที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า มีจำนวนลดน้อยถอยลงไปตามลำดับ

ในการวิเคราะห์ท้ายที่สุดนี้ จากผลของการวิจัยที่พบว่า ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ก็น่าที่จะเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่จะทำให้สังคมการเมืองไทยมีการพัฒนาในระดับที่สูงมากยิ่งขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ อย่างน้อยก็เห็นได้จากปรากฏการณ์ของกลุ่มคนเสื้อสีต่างๆ ที่มีความกระตือรือร้น ที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง การเรียกร้องต่อระบบการเมือง และการให้ความสนับสนุนต่อระบบการเมือง มิได้เหมือนดังเช่นกับคำปราสาสไว้แต่ก่อนที่ว่า “ประชาชนไทยยังไม่มีความพร้อมในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย”

สรุป

จากข้อค้นพบข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ มีความโน้มเอียงทางการเมืองทั้งสามประการอย่างถูกต้องและเหมาะสมในระดับปานกลาง อันเป็นผลมาจากการกล่อมเกลางานการเมืองที่เป็นอยู่ในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว กลุ่มเพื่อนสนิท กลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพ โรงเรียน/สถาบันการศึกษา กลุ่มทุติยภูมิในสังคม สื่อสารมวลชน และการมีประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรง นอกจากนี้ ยังพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในพื้นที่เทศบาลและพื้นที่ อบต. ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทางตรงกันข้าม ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยในแต่ละภูมิภาค พบว่า มีคู่ภูมิภาคที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 7 คู่ ได้แก่ 1) ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ภาคเหนือและภาคกลาง 3) ภาคเหนือและภาคใต้ 4) ภาคเหนือและ กทม. 5) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง 6) ภาคกลางและภาคใต้ และ 7) ภาคกลางและ กทม. และในประการสุดท้ายได้ค้นพบว่า ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.9 - 81.2) มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ เนื่องจากผลของการวิจัย พบว่า ผลของการกล่อมเกลางานการเมืองทำให้ประชาชนไทยโดยส่วนใหญ่เกิดความโน้มเอียงทางการเมืองทั้ง 3 ประเภทอย่างถูกต้องและเหมาะสมได้ในระดับปานกลางเท่านั้น ดังนั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรจะร่วมมือกันเสริมสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองของประชาชนไทยดังกล่าว ให้มีระดับที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจจะด้วยวิธีการฝึกอบรม (Training) การให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) หรือการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ในรูปแบบต่างๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในลักษณะของการวิจัยและพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จสำหรับการพัฒนาคุณภาพของประชาชนไทยให้สอดคล้องกับระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ควรมีการศึกษาถึงค่านิยมที่พึงประสงค์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน รวมทั้งแนวทางที่จะนำเอาค่านิยมดังกล่าว มาเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับประชาชนไทยแบบเบ็ดเสร็จและเร่งรัด

3. ควรมีการศึกษาถึงตัวแปรสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองต่างๆ ที่มีอิทธิพลหรือมีความสัมพันธ์กับความโน้มเอียงทางการเมืองของแต่ละบุคคล และเชื่อมโยงไปยังวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนไทยในภาพรวมระดับประเทศและระดับภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และ กทม.

4. ควรมีการศึกษาเรื่องลักษณะและกระบวนการของการกล่อมเกลາทางการเมืองของประชาชนไทย ในเชิงคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็นภูมิภาคต่างๆ (และกรณีศึกษาต่างๆ) แล้วจึงนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน จากนั้น จึงวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์อันเป็นข้อสรุปย่อยนั้นๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งอาจจะทำให้เกิดเป็นทฤษฎีฐานราก ในเรื่องนั้นขึ้นได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ อมตชีวิน. (2522). **การเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา :** **ศึกษาทดลองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ โรงเรียนวัดสุทธิสะอาด. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- เกษียร เตชะพีระ. (2537). **วิสามันต์สำนึก. กรุงเทพฯ: ทางไท.**
- จุมพล นิมพานิช. (2548). **พัฒนาการทางการเมืองไทย: อำมาตยาธิปไตย ธนาธิปไตย หรือประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ดุษฎี สุทธิปริยาศรี และวรรณ ปุณฺณโชติ. (2540). **รายงานการวิจัยเรื่องกระบวนการปลูกฝังค่านิยมและวิถีชีวิตประชาธิปไตยในสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ.**
- ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. (2555). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.**
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.**
- พรรคศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์. (2526). **การเมืองของเด็ก กระบวนการสังคมประกิดทางการเมือง. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.**
- ไพบูลย์ โปธิ์หวังประสิทธิ์. (2548). **การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ เปาโล แฟร์ และแพทริค จี บอยเออล์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และมโนธรรมสำนึก เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นของผู้ออกเสียงเลือกตั้งชาวไทยกะเหรี่ยง. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ไพบูลย์ โปธิ์หวังประสิทธิ์. (2553). **การศึกษาลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำเยาวชน ในจังหวัดชุมพร. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยราชบัณฑิตยสถานครั้งที่ 4. (น. 355-366). ฉะเชิงเทรา: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.**
- ยุทธ ไถยวรรณ. (2552). **วิเคราะห์ข้อมูลวิจัย 1 Step by Step SPSS. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.**
- ยุทธ ไถยวรรณ. (2553). **หลักสถิติวิจัยและการใช้โปรแกรม SPSS. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- สกนธ์ จันทรักษ์. (2529). **ผลของการเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

- สายทิพย์ สุคติพันธ์. (2524). **การเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรวุฒิ บัดไธสง. (2542). **รายงานการวิจัยเรื่องบทบาทครอบครัวในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับนักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2538). **สงครามประชาธิปไตย แนวทางปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ เพื่อประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Almond, Gabriel & Verba, Sidney. (1965). **The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations**. Boston: Little, Brown and Company.
- Arghiros, Daniel. (2001). **Democracy, Development and Decentralization in Provincial Thailand**. Surrey: Curzon Press.
- Dawson, Richard & Prewitt, Kenneth. (1969). **Political Socialization**. Boston: Little, Brown.
- Huntington, Samuel. (1968). **Political Order in Changing Societies**. New Haven: Yale University Press.
- Riggs, Fred. (1966). **Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity**. Honolulu: East-West Center Press.
- Yamane, Taro. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. Tokyo: Harper International Edition.